

Kun overfor den sidste Stat vandt Polen øjeblikkelige Fordele, da man under Sigismund 3. erobrede Smolensk og besatte Moskva; forøvrigt havde Czarerne allerede forinden vist, hvilket Tømmer der var i deres Stat, i Modsætning til den polske, da de havde knust Republikken Novgorod, thi „Nowgorod, das war Moskaus Danzig“. Men ved, selv kun temporært, at standse Ruslands Fremtrængen mod Vest afværgede Polen en saa umaadelig Fare for Europa, at det indlagde sig en uforgængelig Fortjeneste i Historien.

Den lille Bog er ikke bygget paa selvstændige historiske Studier, Forf. er aabenbart mere Geograf end Historiker, og saa snart han kommer i Nærheden af skandinaviske Forhold, gør han sig skyldig i iøjnefaldende Fejl. Han taler om Freden i „Knørød“, om Slaget ved „Stängebro“ (hvor han tror, at Sigismund faldt i Karl 9.s Hænder), om de danske Gesandter 1603 „Christian Baruchen und Georg Schomakow“ (s: Christian Barnekov og Georg Schomaker); han anbringer Elfsborg „ved Indgangen til Sundet“; mener, at Danmark i 14. Aarh. foruden Estland besad Ösel og Vik, og han opgiver Besætningen paa den nederlandske Handelsflaade til 168000 Mand (Walther Vogel: 60000). Værst er det vel næsten, naar han om Sverige paa Sigismunds Tid siger: „dessen Bewohner damals kulturell und sittlich sehr niedrig standen und bei denen alles, was sie an Kultur und Zivilisation nachweisen konnten, deutschen Ursprungs war.“ Det er da heller intet Under, at han er ukendt med den betydelige moderne Literatur i Sverige om Sigismunds polske Politik.

Bogen bør læses med Forsigtighed og sammenholdes med mere kritiske Specialværker. Det bør ogsaa huskes, at Forf. er tilbøjelig til at overvurdere Betydningen af sit Emne, som naar han mener, at Filips Kamp mod de oprørske Nederlændere egentlig galdt Østersøhandelen. Tankegangen er ofte springende og Sætningsforbindelsen løs, Stilen staccato, som man er vant til at møde den hos slaviske Forfattere. Men Bogen er livligt skrevet, der er nydelige poetiske Billeder i den, og hvad der er Hovedsagen: der er saa mange selvstændige Vuer, at den kan virke frugtbart, naar den læses paa rette Maade. K. F.

Som det maaske ikke staar alle klart, er der en lille Lakune i vor historiske Literatur, idet Fridericias Værk om „Danmarks ydre politiske Historie“ afsluttedes med 1645, og sammes „Adelsvældens sidste Dage“ først begynder 1648. Yngve Lorents Efter Brömsebrofreden; Svenska och danske förbindelser med Frankrike och Holland 1645—49 udfylder netop dette Hul. Det er en meget kortvarig Periode, den spænder over, men betydningsløs

er den ikke; disse tre sidste Aar af Kristian 4.s Regering betød netop paa mange Omraader en Nyorientering for dansk Udenrigspolitik. Bogen bærer i visse Henseender Præg af at være et Debutarbejde med en ikke helt fast Komposition; saaledes synes S. 25—37, der handler om de nyerobrede Landskabers Organisation, at staa i en løs Forbindelse med selve Emnet. Enkelte Udtalelser af Forfatteren kan desuden overraske, som naar det om Brömsebrofreden hedder, at Danmark var sluppet fra Spillet med betydelig mindre Tab, „än det förtjänat“. Med Rette gør Forf. opmærksom paa det ejendommelige i, at der er foretaget en Radering i Dronning Kristinas Brev til Danmark, hvorved et Grænsemøde angaaende Särna og Idre Sogne aftaltes. Mødedagen er nemlig forandret fra 3. Juli til 3. Juni. Derimod synes Dr. Lorents mig ikke at kunne føre noget Bevis for, at det herved maa dreje sig om en Forfalskning, endnu mindre om en Forfalskning af den danske Regering. Hvem af de to Regeringer havde Fordel af, at Mødet ikke fandt Sted? Non liquet. Hovedsagen er imidlertid, at man hurtigt bliver klar over, at Arbejdet er opbygget solidt og godt; det fornødne Arkivmateriale er benyttet grundigt og udtømmende, saa at den lille Bog vil hævde en Plads i den nordiske historiske Literatur.

Ikke uden Grund er det om Nordens Forhold til Nederland og Frankrig, at Forf. koncentrerer sine Studier. Danmarks Fjernelse fra Forbundet med Kejseren, dets Løsgørelse fra tysk Indflydelse, og dets Overgang til vesteuropæisk Orientering er det, som indvarsles i disse Aar efter Brömsebrofreden, og skønt det varer meget længe, inden denne Overgang helt fuldbyrdes, er Strømkæntningen dog tydelig og betydningsfuld. Lettest og naturligst var Overgangen fra det uvenlige Forhold til Holland, som havde karakteriseret den foregaaende Del af Kristian 4.s Regering, til den Politik, der sejrede med Ulfelds Gesandtskab til Nederland under den følgende Konge, og som satte sin Frugt i Wasenaers Søkamp under Kronborg 29. Oktbr. 1658. Men heller ikke denne politiske Ændring gik glat fra Haanden. Den havde at overvinde en stærk Uvilje mod Hollands hittidige Optræden i Danmark, den fandt maaske endda en alvorligere Hindring i den gamle Konges Tro paa, at det først og fremmest var Frankrig, vi havde Udsigt til at vinde til Ven. Men den mødte ogsaa Modstand hos Hollænderne, der var misfornøjede over, at Toldrullen fra 1628 ved Freden i Kristianopol var bleven bevaret for deres fremtidige Handel paa Norge. Paa den anden Side maatte de forandrede Magtforhold ved Østersøen staa dem klart; for Fremtiden var det Sverige, ikke Danmark, hvorfra Faren truede den nederlandske Handel. Ogsaa Ulfeld saa dette og arbejdede ivrigt paa

en Tilnærmelse. Her er Grundlaget for hans første Hollandsrejse 1646, og han kom paa et heldigt Tidspunkt, da man i Nederland var urolig over Sveriges Krav paa Pommern. Det lykkedes ham hurtigt at komme til Overenskomst om den norske Told og om „Feilgeltet“ (o: en hollandsk Afgift paa de Skibe, som sejlede til Østersøen, altsaa en ny Øresundstold), hvoraf nu Hollænderne lovede at yde Erstatning for den Told, de saa længe ikke havde betalt i Helsingør. Videre naaede han imidlertid ikke denne Gang. Hans Allianceplaner modtoges paa Grund af Franskmændenes truende Fremgang i de spanske Nederlande med Kølighed, og hans Tanke om en Afløsning af Øresundstolden („Redemtionen“) vakte denne Gang ikke ret Opmærksomhed. Men han efterlod ved sin Afrejse Gabriel Marselis til at arbejde videre herpaa, og medens Kristian 4. efter hans Hjemkomst havde stillet sig ret uvillig over for Tanken, forandrede det hurtigt paafølgende Kongeskifte Forholdene, og Ulfelds andet Gesandtskab 1649 førte virkelig til et Resultat, ikke blot til „Redemtionstraktaten“, men ogsaa til et Defensivforbund, gældende til 13. Aug. 1685. Korfits Ulfelds Fortjeneste af denne Udvikling og dens Følger er hævet over enhver Tvivl og fortjener megen Lov.

Jevnsides med denne Linje løber imidlertid en anden: Danmarks Tilnærmelse til Frankrig. Den var indledet ved den franske Gesandt Thuilleries venlige Holdning over for os under Fredsforhandlingerne, samtidig med at ogsaa Oxenstjerna erkendte, at han var „en blandt de klokeste och modestiste fransoser“. Men de øvrige franske Statsmænd, med Mazarin i Spidsen, var ikke Beundrere af vort Fædreland og vilde ikke lægge sig ud med Sverige, der var Forbundsfælle i den tyske Politik. Kong Kristians Forhaabninger var derfor foreløbig svagt underbyggede; en anden Sag var det, at Thuillerie gav os gode Haandsrækninger under Drøftelserne paa Brömsebro. Han haabede paa at kunne forsone de to nordiske Modstandere, og han byggede ydermere paa den Bitterhed, der herskede ved det danske Hof over den daarlige Hjælp, som Kejseren havde ydet os. Det lykkedes ham virkelig i Novbr. 1645 at skabe en sekssaarig Traktat mellem Danmark og Frankrig, men den var lidet vidtgaaende (Danmark skulde kun have Hjælp, hvis dets Modstander ikke var i Forbund med Frankrig) og betegnede altsaa kun det første Skridt til at skille Danmark fra det kejserlige Parti. Ulfeld saa klart, at Frankrig ikke havde tilstrækkelig Interesse for Danmark til at ville gaa saa vidt som til at støtte det mod Sverige; han haabede derimod at finde en saadan Ven i Nederland. At han havde Ret, fremgaar bl. a. af de meget senere Forhandlinger med Frankrig, som Griffenfeld indledede, og som jeg har skildret her i Tidsskriftet (8. R. II, 11 ff.);

ved denne Lejlighed viste det sig atter, at vi kom i anden Række, efter Sverige. Først i 1680erne, efter Skaanske Krig, kronedes det Arbejde, som Thuillerie havde begyndt, med Held, men rigtignok saaledes, at Frankrig først søgte til Danmark, efter at Sverige havde vendt det Ryggen. Dette laa jo imidlertid ikke i Udgangspunktet, men stemmede paa den anden Side med Danmarks Ønsker.

Ind imellem disse to Traade i Bogen slynger sig endelig en tredje, Hertug (senere Kong) Frederiks Anstrængelser under Fredsforhandlingerne i Osnabrück og Münster paa at genvinde sine tabte Fyrstendømmer Bremen og Verden, eller i hvert Fald en Erstatning i Penge derfor. Disse Forsøg blev som bekendt ganske frugtesløse, men de var ikke uden Betydning, da de kølgede Frederik 3.s Følelser over for Kejseren, der ikke havde villet støtte noget protestantisk Forsøg paa at komme i Besiddelse af gamle katolske Stifter. For saa vidt har derfor ogsaa dette Spørgsmaal Interesse, da det bidrog til at virke til den fuldkomne Nyorientering i Danmarks ydre Politik efter Brömsebrofreden.

K. F.

Den danske Hær kan ikke rose sig af at have haft mange Historieskrivere, selv om den over for Flaaden kan pege paa, at det her staar endnu daarligere til. Og naar Talen er om kritiske Behandlinger, stiller det sig snarest ugunstigere for vor Militærhistorie end for de fleste andre af Historiens Grene; Generalstabens store Værk over den nordiske Krig danner en straalende Undtagelse. Netop efter dette Arbejdes Fremkomst maatte det staa klart for alle, at Studiet af en Mængde andre Afsnit af vor Krigshistorie maatte tages op fra Bunden af, først og fremmest paa Grundlag af et langt større utrykt Materiale, dernæst med den moderne Tekniks Hjælpemidler og en fuldstændig Uafhængighedsfølelse over for Forgængernes summariske Resultater. I første Række blandt de Arbejdere, der straks meldte sig, staar Kaptejn (senere Arkivar i Krigsministeriet) K n. C. R o c k s t r o h, der saa det som sin Opgave at skildre de egentlig danske Hærafdelingers Historie. Af hans Værk: **Udviklingen af den nationale Hær i Danmark i d. 17. og 18. Aarhundrede**, fremkom første Del, der omhandlede Tiden fra Kristian 4.s Oprettelse af en national Hær 1614 indtil Tronskiftet 1670, i 1909 og er blevet gjort til Genstand for en i det hele anerkendende Omtale her i Tidsskriftet (8. R. II, 273 ff.).

Intet Under. Kapt. Rockstrohs Arbejder indeholder altid meget nyt, ogsaa til Belysning af andre Sider af Historien end hans snævrere Arbejdsfelt; thi han gennemløjer Masser af Arki-